

En wie kan ons garanderen dat zij zichzelf ook tot provo rekenen? Beats en hipsters zijn anonieme grootheden, vage gehelen die men kan annexeren omdat zij doorgaans geen spreekbuis hebben om dit tegen te spreken. Opvallend is in dit verband dat groeperingen die in bepaalde opzichten dicht tegen provo aanliggen, maar die wel over een eigen stem beschikken, zich van provo distantieren (men kan hier bijvoorbeeld denken aan de SVB). Het aanwijzen van categorieën die men tot provo kan rekenen, is dan ook een weinig zinvol uitgangspunt. Men kan zich beter tot de 'erkende' provo's beperken, en nagaan wat voor stromingen zij vertegenwoordigen. Gaat men aldus te werk, dan kunnen binnen provo drie richtingen onderscheiden worden. Allereerst is daar dan de *ludieke component* van provo, een stroming die het spelelement vertegenwoordigt. Deze groepering wijst op het belang van het (re-)creatief bezig kunnen zijn van de mens, met name wanneer in de toekomst de vrije tijd steeds meer zal toenemen. Bron van inspiratie hiervoor is het plan Nieuw Babylon van de bekende kunstenaar Constant Nieuwenhuys geweest. Nieuw Babylon is een toekomststad waar de mens, doordat de arbeid vrijwel geheel geautomatiseerd is, zich spelend (creatief) bezig kan houden. Nieuw Babylon beoogt een antwoord te geven op een nieuwe toekomstsituatie, waarin de mens niet alleen over een overvloed aan voedsel en andere welvaartsverschijnselen zal beschikken, maar tevens over een overvloed aan vrije tijd. Dat dit laatste allesbehalve een denkbeeldige situatie inhoudt, blijkt wel uit de verschillende uitspraken die reeds op dit terrein gedaan zijn. Zo stelt bijvoorbeeld dr. De Galan, directeur van de Wiardi Beckman Stichting, in een radiopraatje dat hij verwacht dat in het jaar 2000 de mens een vierdaagse werkweek zal hebben, en dan nog slechts zeven uur per dag zal werken. De werkweek zal dan nog slechts een klein deel uitmaken van de vrijetijdswEEK. Dit is een probleem dat om een antwoord vraagt. Het antwoord van Nieuwenhuys is Nieuw Babylon. Voor Roel van Duyn, een van de voormannen van provo, heeft dit geleid tot zijn filosofie van de onnutte creatie. Hij schrijft hierover: 'Wanneer welvaart en automatie doorzetten, is de tijd rijp voor de mens zich te realiseren dat

gescheiden menages die men er graag van maakt. Zoals wij zullen zien, ontkomt ook de strafrechtspraak niet aan de invloed van wederzijdse doordringing. Recht en wet en wijzigingen in de sociale en politieke structuur beïnvloeden elkaar. En bij recht en wet is dat niet alleen een kwestie van wetgeving, maar wel degelijk ook van rechtspraak. Het negentiende-eeuwse ideaal van de machtscheiding van Montesquieu, volgens hetwelk rechtsvorming, d.w.z. wetgeving, een politieke zaak zou zijn terwijl de toepassing, d.w.z. de rechtspraak, zou geschieden door (politiek) onafhankelijke rechters die slechts spreekbuis van de wet zouden zijn, bleek in toenemende mate illusoir.

Alvorens nader in te gaan op de functie van de rechter en de mogelijke politieke betekenis daarvan, moet even worden stilgestaan bij de functie van politie en openbaar ministerie, die aan de rechtspraak in ruimere zin mede vorm geven. De rechter berecht immers slechts wat hem voorgelegd wordt en is daar anderzijds ook toe verplicht, zodat de 'zeef' van opsporings- en vervolgingsbeleid het beeld van de rechtspraak in niet geringe mate kan beïnvloeden.

Een bekend voorbeeld van de in deze beslissende rol van de politie en een van een wettelijke regeling totaal afwijkende toestand biedt bijvoorbeeld in een grote stad de verkeerssituatie. Met name ten aanzien van parkeerovertredingen wordt veel door de vingers gezien en ontstaat op vele plaatsen als het ware een gewoonterecht op overtreding. Dat vloeit niet alleen voort uit personeelstekort maar ook uit het feit dat de praktische staat van zaken (parkeerruimte-gebrek) het opleggen van de norm eigenlijk niet gedooft. De overtredingen blijven echter strafbare feiten, en een dergelijke situatie schept gevaren voor willekeur. Maar ook persoonlijke opvattingen van politiefunctionarissen – hetzij een individuele agent, hetzij een chef – kunnen een aanzienlijke rol spelen in wat wel en wat niet tot daadwerkelijk optreden en/of strafvervolgning aanleiding geeft.

Uiteraard – en ik verwijs naar het artikel in dit boek over openbare orde – kan reeds door de schifting in dit stadium de rechtspraak in engere zin ook op politieke gronden

eenzijdig worden beïnvloed. Hetzelfde geldt voor het vervolgingsbeleid van het openbaar ministerie. Ook dat is in het algemeen vrij om te beslissen of het naar eigen inzicht strafbare feiten zal vervolgen of niet. Dit alles geeft een ruime marge aan eigen opvattingen, want zoals velen tot hun verbazing hebben ervaren, biedt de wet – en vooral op grond daarvan uitgevaardigde of uit te vaardigen besluiten en verordeningen van administratieve lichamen – heel wat mogelijkheden om ogenschijnlijk niet strafbare feiten toch als zodanig te vervolgen, terwijl ogenschijnlijk gewaarborgde grondrechten zeer kwetsbaar blijken te zijn. Bedenkt men hierbij dat politie en openbaar ministerie ondergeschikt zijn aan de regering, die zowel een achterwege laten van optreden als het instellen van een strafvervolging kan opdragen, dan is duidelijk dat formeel aan een forse politieke invloed bij de rechtspraak niet veel in de weg zou behoeven te staan. Aan niet-vervolging van ernstige misdrijven door regeringsaanhangers – stel dat een dergelijke situatie zou ontstaan – zou de rechter niets kunnen doen. Wel is hij onuitwijkbaar controle-apparaat op eventueel te ver gaande vrijheden die de administratie zich jegens andere justiciabelen zou veroorloven.

Laten wij eerst terugkeren tot de functie zoals men die zich in Nederland voor de rechter heeft gedacht. De rechter dan is onafhankelijk en voor het leven benoemd.

Rechtsvormende – en dus politieke – invloed heeft men hem willen ontzeggen in de eerste plaats door te bepalen dat hij verplicht is recht te spreken (en wel volgens de wet), en in de tweede plaats door hem te verbieden de billijkheid van de wet te beoordelen. Verband van recht en politiek komt nog duidelijker naar voren in het verbod om wetten aan de grondwet te toetsen.

Deze een overigens reeds bestaande toestand bevestigende bepaling is eerst in 1848 uitdrukkelijk opgenomen.⁷ Men was toen al tot het inzicht gekomen dat rechtspraak en wetgeving toch niet zo strikt gescheiden menages waren als men gehoopt had. Sociale werkelijkheid en wettelijk verankerde rechten kunnen paradoxen opleveren, zoals, naar ik meen, Anatole France opmerkte: iedereen is gelijk voor de wet; zo is het rijken en armen gelijkelijk

Een tweede, met het vorige nauw verband houdend kenmerk van onze beschaving is dat wij in uitzonderlijk hoge mate de vervulling van allerlei functies en taken organisatorisch van elkaar losgemaakt en verzelfstandigd hebben. Eén van de effecten hiervan is dat talloze vormen van 'dienstbetoon', die in andere maatschappijen plaatsvinden in het kader van persoonlijke familie- en/of buurtgenootschapsverhoudingen, in onze maatschappij worden verricht door onpersoonlijke instellingen en als zakelijke diensten. Hoe belangrijk en diep ingrijpend dit effect is, kan worden afgelezen aan bepaalde structuurveranderingen in de beroepsbevolking, die zich in onze geïndustrialiseerde samenleving hebben voltrokken en verder voltrekken. Ruw gezegd komen zij hierop neer dat, terwijl tot twee à anderhalve eeuw geleden 90% van de beroepsbevolking werkzaam was in de landbouw, wij ons nu bevinden in een (late fase van een) overgangsstadium waarin 10% werkzaam is in de landbouw, 30 à 40% in de industrie en 50 à 60% in de dienstverlenende sector (als handel, onderwijs, overheidsdiensten, enz.) en wij hard op weg zijn naar een verdeling waarbij circa 80% van de beroepsbevolking in de laatstgenoemde, tertiaire sector werkzaam zal zijn.

Een derde, alweer met de voorafgaande verband houdend kenmerk van onze maatschappij tenslotte is dat zij een betrekkelijk langdurige jeugdfase kent, d.w.z. dat haar leden betrekkelijk laat volwassen worden. Hierbij moet worden opgemerkt dat 'jeugd' en 'wasdom' waar het de mens betreft geen natuurlijke gegevens zijn, maar in de eerste plaats door de maatschappij toegekende status. Zonder twijfel ligt hieraan een biologisch gegeven ten grondslag. Dat biologische gegeven is echter veeleer een levenscurve dan een aantal op elkaar volgende fasen als jeugd, wasdom, ouderdom. Die fasen zijn door de beschouwer ter ordening van de verschijnselen aangebrachte indelingen. Wáár men de grens trekt tussen die fasen, wordt niet ondubbelzinnig door de verschijnselen gedicteerd, maar is in belangrijke mate een kwestie van voorkeur en beleid. De bioloog die een wetenschappelijk doel voor ogen staat, zal met andere factoren rekening houden dan de wetgever of de gebruikers-

en spr
Op we
maats
variab
als vo
gelden
in hog
het ge
op he
rijping
beïnv
social
gedra
Welnu
mate
van v
boven
overg
versch
het so
De vo
waar-
verwe
onze
neme
onder
organ
in he
veree
heeft
een h
zijn o
staan
geda
In di
in ter
harm
leder
loop
krach